

Çocukları Dijital Alanda Korumak için FARKINDA Olun!

Politika Belgesi

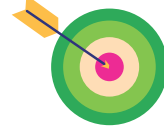
Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

"Bu çalışma, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamıyla Çocuk Pusulası Platformu'na aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."

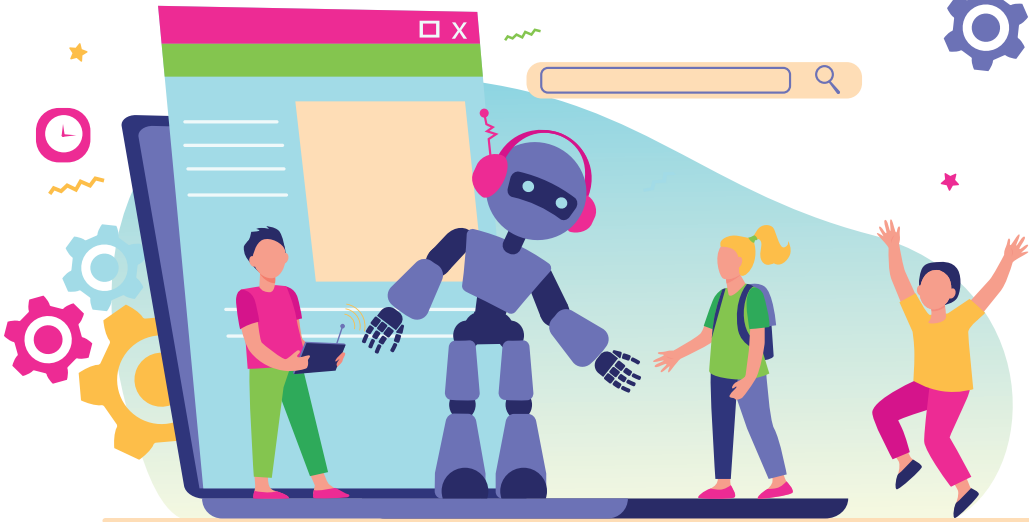

Avrupa Birliği **sivil düşün**

İÇİNDEKİLER

1. Platform Hakkında.....	1
2. Giriş.....	2
3. İnsan Hakları Kapsamında Dijital Haklar.....	3-4
4. Dijital Kavramlar.....	5
4.1 Çevrim içi Risk.....	5-6
4.2 Siber Zorbalık.....	7
4.3 Dijital Kültür.....	8
5. Dijital Dünya'da Çocuk Olmak.....	9-10
6. Dijital Alanda Çocuk Hakları.....	11-12-13
7. Paydaşlara Öneriler.....	14
7.1 Ulusal Kurum ve Kuruluşlara Öneriler.....	14
7.2 Ailelere Öneriler.....	15-16
7.3 Medya Sektörüne Öneriler.....	17
7.4 Özel Sektöre Öneriler.....	18
7.5 Eğitim Kurumlarına Öneriler.....	19
8. Değerlendirme.....	20

Platform Hakkında

Çocuk Pusulası Platformu'nun temel amacı, çocuk haklarının çocuk katılımı ile birlikte güçlendirilmesine katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda bütün çocukların ayırım gözetilmeksizin yaşama ve gelişme haklarını güvence altına alan Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de geliştirilmesini hedeflemektedir. Çocuk Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasına ilişkin ilkeler ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirecek olan platformun;

- Yerelde çocuklara yönelik çalışmaların görünür olmasını sağlamak,
- Sivil toplumun çocuk çalışmalarındaki savunuyu ve izleme rolünü güçlendirmek ve bu çerçevede yöntem ve politika geliştirmek,
- Çocuk çalışmaları alanında yer alan paydaşların / aktörlerin kapasitelerinin güçlendirilmesini sağlamak,
- Çocuk çalışmaları ile ilgili konularda veri toplama, değerlendirme ve akademik çalışmalar üretmek,
- Yerelde özel sektör ve kamu kurumlarının politikalarında çocuk çalışmaları ana akımlaştırma stratejilerini oluşturmak amacıyla savunuyu faaliyeti yapmak,
- Ulusal ve uluslararası çocuk hakları sözleşmelerinin yerelde uygulanabilirliğini gerçekleştirmek,
- Sivil toplumun ve kamunun çocuk çalışmaları alanındaki rolünü güçlendirmek için yöntem ve politikalar geliştirmek,
- Çocuk çalışmaları alanında yer alan paydaşların sivil toplum odaklı kapasitelerinin güçlendirilmesine katkıda bulunmak,
- Her türlü düzeyde çocuklara yönelik istismar, şiddet vb. olaylarda kamuoyu yaratmak, gündem oluşturmak ve kampanya düzenlemek,
- Çocukları ilgilendiren konularda yerel ve ulusal düzeyde veri toplamak, izlemek ve savunuculuk faaliyeti gerçekleştirmek,

Temel hedeflerini oluşturmaktadır. Platform gerçekleştireceği faaliyetleri, hedefleri ile birlikte ilke ve değerleri doğrultusunda oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerden biri de gerçekleştirilecek olan bu proje kapsamında olacaktır.

Giriş

COVID-19 Pandemisi ile birlikte ulusal otoritenin uygulamaları sonucunda evlerde kalmak zorunda olan çocuklar bu durumdan en çok etkilenen gruplar arasında yer almıştır. Bu dönem içerisindeki en önemli gelişmelerden biri de, aslında var olan 'dijitalleşen sistemin' hızla hayatlarımıza girmesi ve kalıcı olarak yerini alması olmuştur. Dijitalleşen sistem içerisinde çocuklar da büyük oranda etkilenmişlerdir. Eğitim sisteminin dijitalleşmesi, çocukların evde kalmaları gerekçesiyle kısıtlanan faaliyetleri, tüm aktivitelerini dijital araçlar üzerine yöneltmiştir. Son dönemlerde dijital araçların yaygın olarak kullanılması ailelerin çocukların dijital alandaki kontrollerini kısıtlamıştır. Bunun yanı sıra ailelerin yaygın olarak çocuklarını paylaşmaları çocukları dijital alan içerisinde korumasız hale getirmiştir. Bu noktada, çocukların dijital ayak izinin kontrol edilmesi, mahremiyet yönetimi, çocuklara zaman yönetimi, çocukların çevrim içi risklerden korunmasına yönelik temel alanlarda farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda Çocuk Pusulası Platformu olarak, öncelikli hedef grubumuz olan ailelerin ve çocukların dijital alanda çocuk koruma konularında bilgi ve farkındalıklarının geliştirilmesi üzerine '**Çocukları Dijital Alanda Korumak için FARKINDA OLUN!**' projesini gerçekleştireceğiz. Proje kapsamında, ailelerin dijital alan güvenliği konularında bilgilendirilerek çocuklarının sağlıklı bir ortamda yaşamalarına yönelik savunuculuk faaliyetlerinin bir parçası haline getirmeyi, ailelerin ve çocukların dijital alanda daha güvenilir alanlar yaratılması için doğru bilgiye erişimlerini sağlamayı hedeflemekteyiz. Aynı zamanda, çalışmamız kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler ile çocukların dijital haklarına erişimlerini güçlendirmek ve dijital alanda çocuk koruma politikasının geliştirilerek çocukların bir insan hakkı olan kişisel verilerin korunmasına uygun bir ortam yaratılmasını beklemekteyiz.

Ailelerin dijital alanda çocuk korumasının önemini ve gerekliliği ile birlikte dijital alanda çocuk koruma ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde var olan ilkeleri bu rehber içerisinde yer alacaktır. Aynı zamanda, İnsan Hakları bağlamında ulusal ve uluslararası sözleşmeler ışığında dijital hak, dijital kavramlar ve dijital alanda çocuk hakları konularına değinilecek olup bu bilgiler ışığında paydaşlara öneriler sunulacaktır.

İnsan Hakları Kapsamında Dijital Haklar

Küreselleşmeyle beraber yaşanan hızlı teknolojik değişimler, ekonomik, bilimsel, sosyokültürel gibi birçok alanda etkisini göstermektedir. Modern dünyada teknolojinin kullanımı öğrenme, çalışma ve sosyalleşme şeklimizi farklı boyutlara taşımıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle hayatın her alanında dijitalleşme etkileri görülmeye başlamıştır.

Tüm dünyanın dijital verilerini içeren "We Are Social 2020"¹ raporunun verilerine göre dünya nüfusunun %59'u yani 4.54 milyar insanın internet kullandığı bilinmektedir. Bu kullanıcı profilleri günden güne değişmekte ve kullanıcı yaşı gittikçe düşmektedir. Dijital çağda yaşamak, hayatı birçok anlamda kolaylaştırır da bazı insan hakkı ihlallerine sebebiyet vermektedir. Günümüzün belki de en sakıncalı ve hızlı insan hakkı ihlalleri dijital çağda yaşanmaktadır. İnternet ortamının, sanal gerçekliğin hayatın her alanında görülmeye başlamasıyla beraber insan ilişkileri de bu yönde şekillenmiştir. Dijital teknolojilerin bireylerin yaşam alanlarıyla bütünleşmesiyle, bireysel ve sosyal anlamda insan ilişkileri dijital alanlara doğru değişim göstermektedir.

Dijital alan, daha kapsayıcı demokratik söylem, katılım ve politika oluşturma için güçlü bir kolaylaştırıcıdır. Özgür ve açık bir internet; bilgiye, kültüre, eğlenceye ve eğitime basitleştirilmiş erişim anlamına gelir ve aynı zamanda temel hakların kullanılmasını da kolaylaştırabilir. Dijitalleşme insan hakları özelinde bazı ihlalleri de gün yüzüne çıkarmaktadır. Değişen dünyamızda insan hakları evrenselliğini koruyarak fakat yeni çağın gerekliliklerini de kapsayarak insanlığa sunulmalıdır. Bu çağın gerekliliklerinden birisi de dijital haklardır. Bu sebepten insan hakları önemi vurgulanarak bireyin dijital hakları gündeme gelmektedir.

Dijital hak, bireylerin bilişim ve iletişim teknolojileriyle beraber dijital medyada elektronik cihazlar ve diğer iletişim ağları yoluyla bilgiye erişmesini, içerik oluşturmalarını ve oluşturduğu içeriği yayımlama özgürlüğünü ifade etmektedir. Terim özellikle internet bağlamında gizlilik, ifade özgürlüğü gibi mevcut hakların korunması ve uygulanmasıyla ilgilidir. İnternet çağında dijital haklar temelde insan haklarıdır. Örneğin, çevrim içi mahremiyet ve ifade özgürlüğü hakları, Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ortaya konan eşit ve devredilemez hakların uzantıları olarak düşünölmektedir.

Küresel ve dijital bir ortamda yaşam bireylerin hayatlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İnternete ve dijital medyaya ulaşımın kısıtlanması ve/veya çevrim içi etkinlikler ya da elektronik iletişimlerin izlenmesine yönelik uygulamalar; bireylerin temel hakları olan ifade özgürlüğü, mahremiyet ve özel yaşam özgürlüklerine, din ve inanç özgürlüğü ya da adil yargılanma hakkı gibi diğer haklara da bir müdahale oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk kapsamında devletler vatandaşlarının insan hakları alanındaki yükümlölüklerini yerine getirmeye, saygılı olmaya ve bu hakları korumaya hukuken mecburiyetleri söz konusudur. Devletler kendi yasal düzenleri içerisinde insan haklarını adapte etmektedir. Mevcut değişen çağ ile beraber evrensel bir dijital çağ haklarına yönelik uluslararası sözleşmelere, protokollere ihtiyaç vardır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), insan hakları tarihinde en temel ve kapsayıcı nitelikteki başlıca belgedir. Dünyanın tüm bölgelerinden farklı hukuki ve kültürel geçmişe sahip temsilciler tarafından hazırlanan Beyanname, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilmiştir. Dijital çağ hakları ile entegre edilebilecek olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi madde 19'a göre:

“Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.”

Ayrıca BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 'Mahremiyet Hakkı' başlıklı 17. maddesinde;

“Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.” denilmekle kişinin özel hayatı ve mahremiyet hakkı korunmuştur.

Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak hazırlanan "İnternet Kullanıcıları İçin İnsan Hakları Kılavuzu'nda Avrupa Konseyi temel özgürlüklerin ve insan haklarının çevrim içi ve çevrim dışı olarak eşit ölçüde geçerli olduğunu beyan etmiştir.² Böylelikle internet kullanıcılarının haklarına ve özgürlüklerine erişiminde; devletler tarafından, meşru olmayan, orantısız müdahaleye uğramamasını sağlamaktadır. Fakat gözlemleniyor ki birçok ülke dijital haklarında temelde insan hakları kapsamında olduğunu benimsememektedir.

Temel amacı üye ülkelerde demokrasi, insan hakları ve vatandaş haklarının geliştirilmesi ile birlikte, halkın yaşam standardının, ekonominin iyileştirilmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması, ekonomik gelişmenin desteklenmesi olan Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), "Özel Yaşamın Gizliliğinin ve Sınır Ötesi Kişisel Veri Dolaşımının Korunmasına İlişkin Rehber İlkeleri kabul ederek, kişisel verilerin korunması ile ilgili uluslararası alanda adım atan ilk kuruluştur (Dülger, 2018).

Dijital teknoloji, dünya çapında insan haklarının hem kullanıldığı hem de ihlal edildiği araçlara dönüşmektedir. İnternet, çeşitli insan haklarının hayata geçirilmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması için vazgeçilmez bir araç halindedir. Dijital alanların gücü yadsınamaz şekilde artmaktadır ve bu alanda evrensel, eşit ve adil temelde dijital insan haklarının uygulanmasına ihtiyaç vardır.

Günümüzün dijital çocukları teknolojiyi içerik olarak kullanmayı yetişkinlere göre çok daha iyi bilmektedir. Bu noktada göz ardı edilmemesi gereken, dijital yerliler olarak da adlandırılan kesimin çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Bu yüzden çocuklara teknolojiyi içerik olarak nasıl kullanılacağını öğretmek haricinde teknolojiyi hak ve sorumlulukları çerçevesinde nasıl daha etkin ve koruma altında kullanılacaklarının öğretilmesi gerekliliğidir. Dijital çağın çocuklarına ilk olarak dijital kavramlar üzerinden yaklaşmamız gerekir. Bilgi düzeyi ve farkındalığı artan çocuklar, dijital ortamdaki güvenlik ve erişim haklarından daha faydalı şekilde yararlanabilmektedir.

² Avrupa Konseyi (2014): İnternet Kullanıcıları İçin İnsan Hakları Kılavuzu
Detaylı bilgi için bkz: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/internet-kullanicilari-icin-insan-haklari-rehberi.pdf>

Dijital Kavramlar

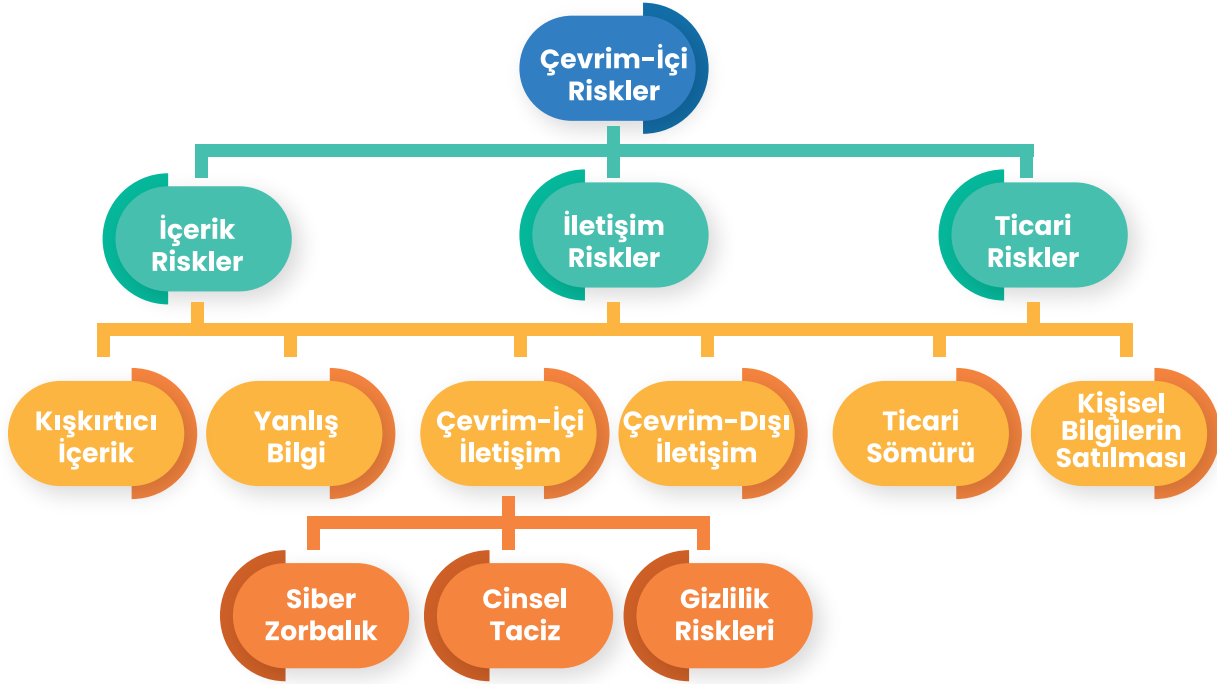
· Çevrim içi Risk

COVID-19 Pandemisi ile birlikte ulusal otoritenin uygulamaları sonucunda evlerde kalmak zorunda olan çocuklar bu durumdan en çok etkilenen gruplar arasında yer almıştır. Bu dönem içerisindeki en önemli gelişmelerden biri de, aslında var olan 'dijitalleşen sistemin' hızla hayatlarımıza girmesi ve kalıcı olarak yerini alması olmuştur. Dijitalleşen sistem içerisinde çocuklar da büyük oranda etkilenmişlerdir. Eğitim sisteminin dijitalleşmesi, çocukların evde kalmaları gereğiyle kısıtlanan faaliyetleri, tüm aktivitelerini dijital araçlar üzerine yöneltmiştir. Son dönemlerde dijital araçların yaygın olarak kullanılması ailelerin çocukların dijital alandaki kontrollerini kısıtlamıştır. Bunun yanı sıra ailelerin yaygın olarak çocuklarını paylaşmaları çocukları dijital alan içerisinde korumasız hale getirmiştir. Bu noktada, çocukların dijital ayak izinin kontrol edilmesi, mahremiyet yönetimi, çocuklara zaman yönetimi, çocukların çevrim içi risklerden korunmasına yönelik temel alanlarda farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda Çocuk Pusulası Platformu olarak, öncelikli hedef grubumuz olan ailelerin ve çocukların dijital alanda çocuk koruma konularında bilgi ve farkındalıklarının geliştirilmesi üzerine '**Çocukları Dijital Alanda Korumak için FARKINDA OLUN!**' projesini gerçekleştireceğiz. Proje kapsamında, ailelerin dijital alan güvenliği konularında bilgilendirilerek çocuklarının sağlıklı bir ortamda yaşamalarına yönelik savunuculuk faaliyetlerinin bir parçası haline getirmeyi, ailelerin ve çocukların dijital alanda daha güvenilir alanlar yaratılması için doğru bilgiye erişimlerini sağlamayı hedeflemekteyiz. Aynı zamanda, çalışmamız kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler ile çocukların dijital haklarına erişimlerini güçlendirmek ve dijital alanda çocuk koruma politikasının geliştirilerek çocukların bir insan hakkı olan kişisel verilerin korunmasına uygun bir ortam yaratılmasını beklemekteyiz.

Ailelerin dijital alanda çocuk korumasının önemini ve gerekliliği ile birlikte dijital alanda çocuk koruma ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde var olan ilkeleri bu rehber içerisinde yer alacaktır. Aynı zamanda, İnsan Hakları bağlamında ulusal ve uluslararası sözleşmeler ışığında dijital hak, dijital kavramlar ve dijital alanda çocuk hakları konularına değinilecek olup bu bilgiler ışığında paydaşlara öneriler sunulacaktır.

Şekil 1: Çevrim-içi riskler (De Moore vd. 2008 akt: Valcke vd. 2011)

Çocukların ekran karşısında geçirdiği sürecin güvenliği ailenin sorumluluğundadır. Özellikle COVID-19 Pandemisinde online eğitime geçiş ile beraber çocukların çevrim içi riskleri artış göstermiştir. Online derslerde farklı kullanıcıların derse bağlanıp bağlanmadığı, kayıt alınıp alınmadığı mutlaka kontrol edilmelidir. Uygulama yöneticisi sanal sınıf güvenliğini ve çocukların çevrim içi kimliklerini mutlaka korumalıdır.

Kurum otoriteleri ise bununla ilgili katılımcı ailerden mutlaka taahhüt almalıdır. Çocukların özel alanlarının deşifre olmaması için mutlaka çocuğa evin bir köşesinde sanal sınıf ortamı oluşturulmalı ve ortam çocuğun özellikleri ile ilgili fikir ve bilgi verir nitelikte olmaması açısından kontrol edilmelidir. Çocuklar, çevrim içi ortamlarda; nefret söylemi veya şiddet içeren veya cinsel içerikli materyallerle karşı karşıya kalabilirler. Fakat çevrim içi riskler çocuğun internete erişim hakkından mahrum bırakılmasına yol açmamalıdır. Çocuklar; çevrim içi tüm risklerden istismar, sömürü, çocuk ticareti, siber zorbalık ve uygunsuz materyallere maruz kalmak da dâhil olmak üzere korunmalıdır.

Unutulmamalıdır ki; çocukların erişim fırsatlarını gereksiz yere sınırlamadan, bir riskin nasıl zarara dönüşebileceğini anlamak ve çocukların çevrim içi zarar görmeye karşı en savunmasız olduğu alanları bilmek önemlidir. Çocukların bilgi ve eğlence kaynağı olarak dijital alanlardan doğru biçimde faydalanmaları ve çevrim içi risklerden korunmalarında ailelere önemli roller düşmektedir. Çevrim içi risklerin çocuklara zarar vermemesini sağlamanın en yararlı yolu, ebeveynler ve diğerleri için çocukların internet kullanımına ilişkin rehberliği iyileştirmektir.

· Siber zorbalık

Dijitalleşen dünyayla beraber hak ihlallerinin en çok yaşandığı durumlardan bir tanesi olan; siber zorbalık, başka bir kişiyi taciz etmek, tehdit etmek, utandırmak veya hedef almak için teknolojinin kullanılmasıdır. Bu zorbalık türü cep telefonları, bilgisayarlar ve tabletler gibi dijital cihazlar yoluyla mesajlaşma veya uygulamalar aracılığıyla insanların içeriği görüntüleyebileceği, katılabileceği veya paylaşabileceği sosyal medyada, forumlarda veya oyunlarda çevrim içi olarak gerçekleşebilir. Başka biri hakkında olumsuz, zararlı, yanlış veya kaba içerik göndermek, yayınlamak veya paylaşmak siber zorbalıktır. Başkası hakkında utanç veya aşağılanmaya neden olan kişisel veya özel bilgilerin paylaşılmasını içermektedir. Siber zorbalık sadece yetişkinlerin deneyimlediği bir durum olmamakla beraber çocukların küçük yaşta deneyimlediği bir duruma dönüşmüştür. Çocuklar karşılaştıkları durumların kişisel haklarına ihlal yarattığını bilmeden zorbalığı normalleştirip, kendilerini de duruma dahil ederek yeniden zorbalığı üretebilme eğilimine sahiptir. Akbıyık ve Kestel (2016) çocukların sanal zorbalığa en çok sosyal ağlar, çevrim içi oyunlar ve mesajlaşma servislerinde maruz kaldığını belirtmektedir. Literatürdeki araştırmalara göre, aşağılanma, tehdit, kişisel bilgi ve fotoğrafların ele geçirilmesi sık rastlanan siber zorbalık türleri arasında yer almaktadır. Mağdur olan çocukların siber zorbalıkla başa çıkma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu nedenle durumu ebeveyn ve öğretmenleriyle paylaşmadıkları anlaşılmıştır. Bu durumla kendi başlarına mücadele etmeye çalışmaları çocukların, öfke, tedirginlik, korku gibi olumsuz duygular yaşamalarına neden olmakta, okula devamsızlık, akademik başarıda düşüş ve sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Ebeveynler tarafından teknolojik aletlerin kullanım kısıtlaması gelebilmesi korkusu, çocukların yaşadıkları zorbalığı aile ile paylaşmamasına yol açabilir. Bu durum siber zorbalıkla ilgili önleyici tedbirlerin alınmasına engel olmaktadır.

Hakaret
Etmek

Çevrim-içi
Lakap
Takmak

İfşa Etmek

Dışlamak,
Alay
Etmek

Rahatsız
Edici
Mesajlar
Atmak

SİBER
ZORBALIK

• Dijital Kültür

Dijital teknolojilerin sürekli gelişerek ve yenilenecek günlük yaşamın içerisinde daha görünür olması ve kullanımının yaygınlaşması ile tüm dünyanın teknoloji üzerinden oluşturduğu ortak bir kültür meydana gelmiştir. Günlük yaşam pratikleri, sosyalleşme şekilleri, çalışma hayatı düzeni, eğitim gibi birçok alanda değişimler gözlenmektedir. Bu değişimler dijital kültürün kendi içinde bir dinamiğe sahip olduğunu ve sürekli evrildiğini göstermektedir. Dijital kültürün oluşmasında etken olan dijital çağ kuşağının aileleri ve eğitimcileri kapsayan diğer kuşaklardan ayıran sadece farklı öğrenmesi değil, farklı çalışması, farklı oynaması, farklı eğlenmesi, farklı sosyalleşmesi ve bunları yaparken dijital medyanın günlük yaşamlarında önemli ölçüde yer tutmasıdır.

Dijital kültürün içerisine çocukların dahil edilme süreci aile kontrolü ile gerçekleşmelidir. Çocuklar, ebeveynlerinin dijital dünyadan faydalanma yöntemlerini taklit etme eğilimindedir. Ailelerin dijital platformlardan yararlanma biçimi çocuğun da sanal ortamda yerini ve tutumunu belirleyici etmektedir.

Aile üyelerinin teknolojik aletlerle uzun zaman geçirmesi, bu esnada sorumlulukları ertelemeleri, sosyal medyayı kullanım şekilleri, dijital ortamdaki üslup ve tutum çocuk tarafından kayıt edilir ve uygulanır. Ailelerin evde yönetemediği bir dijital süreç varsa bunu düzenlemeye kendi tutum ve davranışlarından başlamaları gerekmektedir. COVID-19 Pandemisi sebebiyle eğitimin çevrim içi olarak devam etmesi, çocukların dijital alanda daha aktifleşmesini sağlamıştır. Aileler, çocuklarına karşı ders hazırlığı, derse zamanında bağlanma ve ders için uygun ortam gibi çevrim içi süreçte eğitim hazırlıkları ve alışkanlıkları edinmesini desteklemelidir. Ebeveynler dijital ortamda çocuklar ile birlikte araştırma ve çalışmalara eşlik etmeli ve destek verebilmelidir.

Dijital ortamda çocuğun kendi zamanını planlamasına izin vermek, dijital kültüre dahil sürecinde olumlu yönde katkı sunmaktadır. Başlangıç olarak aileler çocuklarını uyaran bir şekilde hatırlatma yapabilir. Sınır ve kuralları iş birliği içinde belirlemek, çocuk-ebeveyn-internet arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkiler. Çocuklar dijital dünyada yer alma ve bilgiye ulaşmada oldukça başarılı ve meraklı bireylerdir. İş birliğini güçlendirmek için çocukların bu konuda ebeveynlere destek olması ve öğretmesine fırsat verilmelidir.

Dijital çağın çocukları ve ebeveynler arasındaki fark interneti/dijital dünyayı kullanma algısına dayanır; ancak bu ayrım yapılırken sadece kültürle sınırlandırılmaz, daha güçlü olarak yaş yapısının belirleyiciliği vardır. En temel fark ise çocukların dijital araçlardan faydalanmanın ötesinde, onların yaşam biçimlerinin bir parçası olmasıdır. Bu bağlamda dijital dünyanın içerisine doğan çocuklara değinilmesi gerekmektedir.

Dijital Dünya'da Çocuk Olmak

Bilgi ve iletişim teknolojileri günden güne yaygınlaşmakta toplumlara, kültürlere, ekonomik alana kadar modern hayatın tüm yönlerini etkilemekte ve gündelik hayatı şekillendirmektedir. Dijital çağın içerisinde doğan ve yetişmekte olan çocuklar, birçok yetişkine oranla daha çok teknolojiyle iç içedir. Z kuşağı olarak adlandırılan 2000 yılı ve sonrası doğumlular dijitalleşme olgusunun içinde doğup doğrudan bu dünyayı deneyimleyen normalleşiren kuşak olarak anılmaktadırlar.

UNICEF'in 2017 yılında gerçekleştirdiği "Dünya Çocuklarının Durumu" araştırma raporuna göre;

- ▶ 18 yaşından küçük çocuklar ve ergenler; tüm dünyadaki internet kullanıcılarının üçte birini oluşturmaktadır. Yüz milyonlarca çocuk, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren dijital iletişim ve internet akışına dahil olmaktadır.
- ▶ Çocukların giderek daha küçük yaşlardan itibaren internete girdiğine işaret etmektedir. Bazı ülkelerde 15 yaşından küçük çocuklar, interneti 25 yaşından büyük yetişkinler kadar kullanabilmektedir.
- ▶ Akıllı telefonlar "odadan çıkmama kültürünü" güçlendirmektedir. İnternete erişimi olan birçok çocuk, mahremiyetine daha fazla önem vermekte; özel alanına daha çok çekilmekte ve daha az denetlenmektedir.

Doğum anlarında çekilen fotoğrafların çevrim içi olarak paylaşımıyla başlayan süreç, çocukların yaşı ilerledikçe; tablet ve akıllı telefonlar kullanarak oyun oynama, video izleme gibi birçok şekilde dijital dünyada ayak izi oluşturmasıyla devam eder. Çocuklar büyüdükçe, dijitalleşmenin hayat deneyimlerini şekillendirme kapasitesi de artar. Dijitalleşme; onlara sınırsız öğrenme ve sosyalleşme imkanlarının yanı sıra görüşlerini ifade etmeleri için olanak da sağlar. Dijital alanların çocukların bilişsel gelişimlerinde sağladığı katkılar göz önüne alındığında, artan ve çeşitlenen internet kullanımı çocuklar için güvenli bir alana dönüştürülerek kullanımı teşvik edilebilir. Ancak internet, çocuklar için bazı riskleri de barındırmaktadır. Çocukların dijital araç gereçleri kullanmaya başladığı zamanlarda eriştikleri video, film, görüntü ve uygulamalar yaş seviyelerine uygun olmalıdır. Uygun olmayan içerikler çocuklarda sosyal duygusal problemlere, davranış bozukluklarına ve gelişim geriliklerine sebep olabilmektedir.

Dijital alandaki kullanıcı sayısı ve bu ortamda geçirilen zamanın giderek artması, gerçek ve sanal dünya arasındaki ayrımı gittikçe yok etmektedir. Gündelik yaşam döngümüzdeki bu değişim farkında olmadığımız pek çok riski de beraberinde getirmektedir. Çocukların dijital alandaki aktifliği arttıkça internetin sağladığı fırsatlardan yararlanma oranlarıyla birlikte çevrim içi risklere maruz kalma oranları da artmaktadır. Çevrim içi ortamların güvenli kullanımıyla ilgili olarak ihtiyaç duyulan okuryazarlık deneyimine -bilgi ve becerilerine- sahip olmayan çocuklar çevrim içi riskler bakımından savunmasız durumda kalmaktadırlar. Bu çağın içerisinde doğan dünyanın her yerindeki tüm çocuklar dijital ortamın sunduğu olanaklardan eşit ve adil bir şekilde faydalanabilmeli ve oluşabilecek çevrim içi risklerden korunmalıdır.

BM Çocuk Hakları Komitesince yayınlanan tavsiyelerle birlikte, tüm çocuklar bilgi iletişim teknolojilerine ve dijital medyaya güvenli bir biçimde erişim sağlayabilmeli ve toplumsal yaşama tam olarak katılmak, kendilerini ifade edebilmek, bilgileri aramak üzere gerekli güçle donatılmalı ve BMÇHS ve İhtiyari Protokollerindeki tüm haklardan herhangi bir ayrımcılığa tabii tutulmaksızın yararlanabilmelidirler.

Çocuklar, dijital kimliklerini dikkatli bir şekilde yönetmeleri yönünde ve çevrim içi gizliliklerini güvence altına almalarına yönelik bilgilendirilirse eğer, zarar görebilecekleri faaliyetlerden korunmalarında yarar sağlayıcı olur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre gizlilik başlı başına bir haktır. Ayrıca dijital dünyada çocuk çevrim içi ağları sadece eğlence, bilgi edinme tarafında kullanımı dışında vatandaşlık gösterimi olarak sivil alanda kullanabilme eğilimi göstermektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre çocukların dinlenilme, kendilerini ifade etme ve başkalarıyla tanışma hakları da dahil olmak üzere vatandaşlık hakları vardır. Ancak birçok çocuk erişim hakkında sahip değildir ve çocuğun çevrim içi olarak sivil katılım fırsatlarından yararlanamaması da bir hak ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz dünyasında hızla değişen teknolojik değişimler gittikçe hayatı daha da dijitalleştirmektedir. Dijital çağda internet, insan hakları farkındalığı için fırsatlar sunmakta ve günlük hayatımızda önemi gittikçe artan bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, özel korumaya ihtiyaç duyan kesim olarak çocuklar göz ardı edilmeden tüm özel ve kamu kurumları da dahil olmak üzere, ilgili paydaşların internette insan haklarını koruması ve bu haklara saygı göstermesi büyük önem taşımaktadır.

Dijital Alanda Çocuk Hakları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşme kapsamında ayrımcılık gözetmeksizin dünya üzerinde tüm çocuklar, yaşama, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel haklara sahip olmak ile birlikte tüm bu hakları sözleşme ile koruma altına alınmıştır. Temel insan haklarını kapsayan bu sözleşme çocukların özel ilgi ve yardıma ihtiyacı olmasının yanı sıra koruma gereksiniminin bulunması göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Sözleşmenin desteklediği maddeler ile taraf devletlerin tamamı çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesine uygun politikalar izlemelidirler. Dijital çağ içerisinde olduğumuzu göz önünde bulundurursak eğer var olan bu politikaların çocukların dijital araçlara erişimini kolaylaştıracak ve olası risklerden korumaya yönelik iyileştirilmesi gerekecektir. Çocukları dijital tehlikelerden korumaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmediği takdirde çevrim içi riskler karşısında savunmasız kalacaklardır.

2003 ve sonrasında dünyaya gelen bireyler doğrudan dijital çağ içerisinde yaşamaya başlamışlardır. Z Kuşağını oluşturan bu bireyler dijital çağın getirileri neticesinde dünya ile eş zamanlı bilgiye erişim ve etkileşim kolaylığı yaşamaktadırlar. Dünya Çocuklarının Durumu 2017 raporuna göre dünya nüfusunun %48'i internete bağlanabilmektedir. İnternete en çok bağlanan grup içerisinde ise %71 oranında genç bireyler bulunmaktadır. Tahmini hesaplamalara göre ise dünya üzerindeki tüm internet kullanıcılarının üçte birini 18 yaşından küçük bireyler oluşturmaktadır. Tüm bu erişilebilirliğin yanı sıra yine dünya üzerinde gençlerin yaklaşık %29'u çevrim içi değillerdir. Bu bağlamda, dijital teknolojilere erişimin mümkün olduğu bir düzen içerisinde ve dijital teknolojinin doğru kullanımı, özellikle kırılgan gruplar içerisindeki çocuklar üzerinde oldukça önemli etkiler oluşturmaktadır.

COVID-19 Pandemisi ile birlikte ulusal otoritelerin aldığı önlemler kapsamında hayatlarımız pek çok alanda tamamen dijital dönüşmüştür. Bu dönüşümlerden biri de eğitim sistemi içerisinde gerçekleşmiştir. 2020 Mart ayı itibari ile aşamalı olarak uzaktan eğitim sistemine geçilmiş olmak ile birlikte bu sistem hala devam etmektedir. Dijital çağ içerisinde yaşayan bireyler olmasına rağmen özellikle bu dönem içerisinde pek çok çocuk yeni sistem ile birlikte temel hakları olan eğitime erişim noktasında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 28'e göre³ taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve çağdaş eğitim yöntemlerine, bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını göz önünde bulundururlar. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 17'ye göre ise 'Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar'.⁴

³ Bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 28.
<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (2020).

⁴ Bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 17.
<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (2020).

Bu maddeler kapsamında ve COVID-19 sonrası dijitalleşen eğitim sistemi düşünülerek taraf devletler, dijital çağa uygun olacak ve çocukların temel hakları içerisinde yer alan eğitim hakkını erişimi kolaylaştıracak politikalar geliştirmeleri ve bu politikaları yaygınlaştırarak uygulamaları gerekmektedir. Bu politikaların geliştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasından ulusal ve uluslararası kuruluşların iş birliği oldukça önemlidir.

Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Konseyi insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü savunmak amacıyla kurulmuş uluslararası kuruluşlardan biri olarak, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi'nde⁵ 'Dijital Dünyada Çocuk Hakları' başlığı ele almıştır. Raporda dijital dünyada çocuk hakları başlığı altında; çocukların dijital ortama katılımları, dijital ortamda çocukların korunması, dijital ortamda çocukların ihtiyaçlarının dikkate alınması konularına değinilmiştir. Rapor çerçevesince internete erişim ve dijital okuryazarlık çocukların ifade özgürlüğü, katılım ve eğitim haklarının bir parçasını oluşturmaktadır ki COVID-19 Pandemisi süresince yaşanan dijital değişimler bu savı destekler niteliktedir. Fakat dijital ortam çocuklar üzerinde siber zorbalık, zararlı içerikler, online istismar gibi olumsuz etkiler de oluşturmaktadır. Bu noktada ailelerin bilinç düzeylerinin artırılması çocukların dijital ortamdaki savunmasızlığının önüne geçmede ve kontrollü kullanımı sağlamada önemli rol oynayacaktır. Çocukların dijital ortama katılımını destekleneceğinin ve dijital çağdaki hak temelli ebeveynlik rehberi geliştirileceğinin teminatı rapor ile birlikte Avrupa Konseyi tarafından verilmiştir.

Diğer taraftan Türkiye de, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı 11. Kalkınma Planı (2019-2023) Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Çocuk Çalışma Grubu Raporu⁶ içinde bulunduğumuz dijital çağdaki risklere dikkat çekmektedir. Bu bağlamda rapor, çocuklar için hayatlarının kaçınılmaz bir parçası haline gelen teknolojinin doğru kullanımının önemine ve dijital okuryazarlık başta olmak üzere çocukların iyi olma halleri açısından gerekli eğitim ve donanımın verilmesine dair bir perspektif sunmaya çalışılmaktadır. Rapora göre, dünyada ve Türkiye'de kitle iletişim araçları ve internet kullanımı artmıştır. Buna bağlı olarak çocukların dijital dünyada geçirdikleri zamanın artmış ve teknoloji bağımlılığı çocukların iyi olma hallerini tehdit eder boyuta gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü teknoloji bağımlılığı ile mücadele konusunda Türkiye Dijital Oyunlar Federasyonunu kurmuştur. Aynı zamanda, çocukların dijital oyunlar ve sosyal medya üzerinden karşılaşılabilecekleri risklerin tespit edilmesi ve önleyici çalışmalar yapılması amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde de "Sosyal Medya Çalışma Grubu" oluşturulmuştur.

⁵ Bkz. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021). <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-cocuk-haklar-stratejisi-2016-2021-/1680931c9b> sf.24. (2020).

⁶ Bkz. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021). <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-cocuk-haklar-stratejisi-2016-2021-/1680931c9b> sf.24. (2020).

Dijital alanda çocuk hakları konusu değerlendirilirken ele alınması gereken başka bir önemli nokta da çocukların sosyal medya ağları üzerinden fenomen annelerin bilinçsiz paylaşımları sonucunda karşı karşıya kaldıkları hak ihlalleri ve olası riskler olmalıdır. Bu bağlamda ulusal düzeyde, fenomen anne ve sosyal medya üzerinden çocuklar ile ilgili paylaşımları inceleyen ve çocuk istismarı ile ilişkilendiren ilk araştırma çalışmasını incelediğimiz zaman kimlik hırsızlığı, özel yaşamın ihlali, çocuğun istismar riskinin olması gibi birden fazla hak ihlalleri ile karşı karşıya kaldıklarını görmekteyiz. Sosyal medya üzerindeki fenomen anneleri belirleyip anne ve çocuğa ait özelliklerden yola çıkarak bu özelliklerini çocuk istismarı ile ilişkisini saptamak amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmada takipçisi 10.000-30.000 arasında değişen 121 anne değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ise ihlalleri bizlere sayısal veri olarak sunmaktadır. Öyle ki çalışmada değerlendirilen annelerin %95,5'i çocuğun sosyal ortamı ile ilgili açık bilgilerini, %52,9'u çocukların web site üzerinden açık konumunu ve %14,9' u da çocuğun mahrem fotoğrafını paylaştıkları saptanmıştır. Bu paylaşımlar çocuğun kişisel verilerini ve kimlik bilgilerini açık hale getirmekte ve potansiyel bir zarar kaynağı olması ile birlikte istismar riskini arttırmaktadır.

Dijital çağ içerisinde gözlerini açan Z kuşağı çocuklarımız bilgiye erişim açısından pek çok avantaja sahip olmalarının yanı sıra birçok risk ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu noktada çocukların kontrollü bir şekilde dijital ortamda faaliyet gösterebilmeleri için ailelerin bilinçlenmesi çocukların doğru bilgiye ulaşmalarına katkı sunacaktır. Çocukların temel hakları içerisinde yer alan bilgiye erişim, eğitim ve çocuklarının üstün yararı gözetilerek korunması gibi haklar, dijital alanda çocuk haklarının en temel konularını oluşturabilir. BMÇHS' inin tarafı olan ülkelerdeki tüm çocuklar ayrımcılık gözetmeksizin bu haklara sahiptirler. Bu haklar çerçevesinde içerisinde bulunduğumuz dönem itibari ile tüm çocukların özellikle eğitim ve bilgiye erişebilme haklarını kullanabilmeleri için dijital dünya içerisinde var olabilmelerini sağlamak gerekmektedir. Bunun ile birlikte çocukların üstün yararı gözetilerek dijital ortamda korunmaları için gerekli önlemler alındığı takdirde dijital dünyanın faydalanıcılarından olacaklardı. Bunun için ise başta aile ve karar verici mekanizmalar olmak üzere herkes üzerinde düşünceleri yapmalıdır.

Paydaşlara Öneriler

Bu bölümde, Çocuk Pusulası Platformu olarak düzenlediğimiz toplantı ve kaynak taramasından eklenen bilgiler ışığında paydaşlara öneriler sunulacaktır. Kamuoyuna farkındalık yaratmak, çocukları içeren dijital politikaların geliştirilmesi ve çocukların dijital alanda korunmasını sağlamak adına gerçekleştirilen çalışmamızın sunulduğu paydaşlar içerisinde ulusal kurum ve kuruluşlar, aileler, medya, özel sektör ve eğitim sektörü yer almaktadır. Paydaşlarımızın iş birliği içerisinde çalışması ve birbirlerine destek olması çocukların dijital alanda korunması açısından önemli ve gereklidir.

• Ulusal Kurum ve Kuruluşlara Öneriler

21. yüzyılda yaşayan tüm çocuklar Z kuşağını oluşturup doğrudan dijital dünyanın içerisine gelmişlerdir. Bu yüzden çağın getirileri olarak çocukların tümü bu avantajlardan yararlanabilmeli, var olan haklarını kullanabilmeleri ve olası risklerden korunabilmeleri için en başta ulusal düzeyde hakları dijital sisteme uygun bir şekilde iyileştirilmelidir. Bu durumda ulusal otoriteye ve söz sahiplerine önerilerimiz şu şekildedir:

- ✓ COVID-19 Pandemisi ile birlikte dijital dönüşümün eğitim sisteminin ardından çocukların eğitim hakkı göz önünde bulundurularak erişimlerini kolaylaştıracak politikalar geliştirilebilir ve tüm çocukların eşit oranda eğitim alabilecekleri koşullar oluşturulabilir.
- ✓ COVID-19 Pandemisi öncesi öğrencilere dağıtılan eğitim materyalleri dijital dönüşürülüp tüm çocuklara ulaştırılabilir.
- ✓ Ailelerin bilinç düzeylerini arttırmak adına ilgili bakanlık tarafından dijital alanda çocukların hakları ve karşılaşılabilecekleri olası risklere karşı farkındalık çalışmaları gerçekleştirilebilir.
- ✓ Ulusal düzeyde çocukların dijital dünyada karşılaşılabilecekleri riskleri tespit etme amacı ile çalışan ilgili birimin kapasitesi geliştirilebilir ve bu riskler ile ilgili veri sistemi oluşturabilirler.
- ✓ İlgili bakanlık tarafından çocuklar ve ailelerine uygun olacak şekilde dijital okuryazarlık eğitimleri oluşturulabilir ve bu eğitimler yaygınlaştırılabilir.
- ✓ Ulusal otorite yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içerisinde çocukların internete erişimini kolaylaştıracak, çocukları hakları doğrultusunda siber zorbalıklardan koruyacak ve bu konuda farkındalıklarını arttıracak ortak çalışmalar gerçekleştirebilir.

• Ailelere Öneriler

Toplumun en küçük ve değerli kurumu aileler olup hepimizin ilk eğitim alanıdır. İçselleştirdiğimiz değerler, toplumda üstlendiğimiz roller ve daha bir sürü sosyal, psikolojik ve karakteristik özelliklerimiz aile kurumu içerisinde edinilmiştir. Bu sebepten dolayı da dijital bir dünyada çocukların korunması adına ailelerin rolü büyüktür.

- ✓ Çocuk doğası gereği ebeveynlerini taklit eder ki toplum içerisindeki entegrasyonunu sağlayabilsin. Bu nedenle, çocuklar ebeveynlerinin alışkanlıklarını sorgulamadan alışkanlık haline getirmeye çalışırlar. Çocuğun dijital platformlara olan alışkanlıkları da aynı şekilde ebeveynlerin dijital alandaki alışkanlıklarıyla doğru orantılı olacaktır. Dolayısıyla anne ve babaların ev içerisinde dijital araç gereçleri yüksek farkındalık ile kullanması gerekmektedir.
- ✓ Çocukların dijital platformlardan tamamen soyutlanması ve uzaklaştırılması günümüz koşullarında imkansızdır. Bu sebepten dolayı da ebeveynler çocuklarını dijital olan her şeyden uzaklaştırmak yerine daha kontrollü izinler sağlamalıdır. Çocuklara özel koruma içeren uygulamalar mevcuttur, bu tür uygulamalarla yasaklar konulmadan daha sağlıklı bir şekilde izleme mekanizmaları kullanılabilir.
- ✓ Çocuklar sosyal medya dahil farklı dijital platformlarda çok fazla vakit harcamakla beraber sosyal iletişimlerini azaltmaya başlamışlardır. Dışarıda arkadaşları ile oynamak yerine ebeveynlerinin telefonlarını tercih eden çocukların sayısı günden güne artmaktadır. Yorgun olan, ev işleriyle uğraşan veya çalışan ebeveynler de bu süreç içerisinde bu problemi göz ardı edebilmektedir. Sosyal ilişkileri zarar gören çocuklar sonraki zamanlarda sosyal hayatlarında sorunlarla karşılaşmak ile beraber kendilerini doğru bir şekilde ifade etmekte zorlanmaktadır. Bu durumda, aileler çocuklarının sosyalleşmesi ve sosyal alanlara dahil edilmeleri için çaba göstermelidirler. Beraber kültürel etkinliklere katılmak, çocuklar için düzenlenen sosyalleşme faaliyetlerine çocuklarını dahil etmek, herhangi bir spor kulübüne yazdırmak vb. çalışmalar çocukları dijitalleşmenin olumsuz etkilerinden koruyacaktır.
- ✓ Bir diğer değinilmesi gereken önemli nokta ise dijital okuryazarlıktır. Anne ve babalar çocuklarını dijital dünyadaki bazı risklere karşı koruyabilmesi adına bu okuryazarlığı geliştirmelidir. Aksi halde, bu sayede hem doğru yöntemlerle çocuklarını desteklerle hem de olası riskler konusunda yüksek farkındalık edinirler.
- ✓ Ebeveynler ihtiyaçları olmadığı halde herhangi bir teknolojik cihazı (özellikle televizyonları) açık bırakmamalıdır. Kullanılmadığı halde açık bırakılan cihazlar özellikle küçük çocuklarda bağımlılık yaratabilmektedir.

- ✓ Çocukların uyku saatleri hem fiziksel hem de sosyal sağlıkları açısından önemli olmakla beraber gelişen teknoloji ile tehlikeli bir şekilde bölünmektedir. Uyuması gereken saatlerde gözlerini ekrandan ayırmayan çocukların ebeveynleri tarafından gözetilmesi gerekmektedir. Uyumadan 90 dakika önce çocuklara verilen teknolojik aletler alınmalıdır. Bu sayede, zamanı geldiğinde çocuklar daha rahat bir şekilde uykuya dalebilirler.
- ✓ Yapılan gözlemler göstermiştir ki aileler teknolojik araçları ceza, ödül ve yaptırım aracı olarak kullanmaktadırlar. Ödevini telefonuna kavuşan çocuklar ve ödevini yapmadığı için elindeki tüm teknolojik araçlar zorla alınan çocuklarla sağlıklı bir anne, baba ve çocuk ilişkisi geliştirilmediği ortadadır. Bu sebeple, bu tür yöntemlerden uzak durulmalıdır.
- ✓ Ebeveynler kendilerini geliştirdikten sonra çocuklarının medya ve teknoloji okuryazarlığını arttırmalıdır. Çocuklarına okudukları ve gördükleri doğru olmayan bilgileri ayırt etmeleri konusunda bilgi ve farkındalık kazandırmalıdır.
- ✓ Bununla beraber, teknolojik dünyada ortaya çıkan tüketim çılgınlığına karşı da çocuklara farkındalık kazandırılmalıdır. Bu sayede çocuklar gerçekten neye ihtiyaçları olduğunu ve nasıl bir tüketim alışkanlığı geliştirmeleri gerektiğini kavrayabilirler.
- ✓ Teknolojiden uzak saatlerin öncesinden belirlenmesi, teknolojiye başvurulacak alanların ve sınırların karşılıklı anlaşmalarla çizilmesi, ebeveynlerin dijital dünyada yer alması çocuklara güven verirken aynı zamanda süreci aileleriyle paylaşmasını sağlayacaktır. Google ve YouTube kullanımının güvenli modunu aktif hal getirilerek, çocuklar için ortak karar ile alınan izleme listeleri oluşturmak ve bu listeleri belli aralıklarla ihtiyaca göre güncellemek, cihazları kişisel odalarda değil evin ortak kullanım alanlarında bulunmasını sağlamak, dijital araçlar ile ilgili kaygıları azaltacaktır.
- ✓ Aynı zamanda sürekli olarak suçladığımız ve bizi korkutan dijital alanın çocukların öğrenme ve gelişimine olumlu etkileri de oldukça fazladır. Görsel tercih, görsel okuma oluşumlarını destekler. Yeni gelişen yeteneklerini destekler. Araştırma, tasarım ve yaratıcılık ve içerik üretme için uygun ve geniş bir alan sağlar. Çocuğa seçme özgürlüğü ve tercihlerinin sonucu ile karşılaşabileceği bir ortam sağlamakla beraber analitik düşünmeyi destekler. Farklı bakış açılarına sahip olmasını ve olumlu yönde farklılaşmasını sağlar. Olumlu ve olumsuz özellikleri birbirinden ayıran en önemli özellik teknolojiyi doğru kullanması için teşvik ve olumlu model izleme fırsatının yaratılmasıdır. Çocuklarının teknolojik aletlerin olumlu ve olumsuz yönlerinin farkındalığının kazandırılmasında ebeveynlere büyük bir rol düşmektedir.
- ✓ Teknoloji bağımlılığı olan aileler bu konuda ellerinden geleni yaptıkları halde herhangi bir iyileşme olmuyorsa yetkili kişilere başvurmalıdır. Psikolojik destek almanın kötü bir şey olmadığı, aksine çocukların bu destek ile sorunlarını çözebileceği farkındalığı ailelere aşılmalıdır.
- ✓ Son olarak, günümüzde çığ gibi büyüyen çocuk paylaşımlarının önüne geçilmelidir. Sosyal medyada çocuktan izinsiz paylaşılan fotoğraflar, videolar veya diğer tür bilgiler çocuk tacizlerine sebebiyet verebilmektedir.

• Medya Sektörüne Öneriler

Çocukların 21. yüzyılda medya ile ilişkisi artmış ve medya hayatlarının neredeyse her alanına yayılmıştır. Bu nedenle de çocukların dijital alanda korunması ve uygun politikalar oluşturulması açısından medya sektörünün de rolü büyüktür. Aşağıdaki önerilerin diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde medya tarafından gerçekleştirilmesi çocukların dijital ortamlarda korunması adına önemli bir adım olacaktır.

- ✓ Sosyal medya platformlarında ve televizyonlarda çocuklara uygun olmayan görsellerin yayınlandığı gözlemlenmiş ve bu durum bazı ebeveynler tarafından şikayet edilmiştir. Çocukların bu tür uygun olmayan içeriklere maruz kalmaması adına medya sektöründe çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Daha sonrasında tasarlanan çalışmaların izlenip geliştirilmesi adına planlamalar düzenlenmelidir.
- ✓ Medya sektörü içerisinde çocuklara yönelik gibi görünen fakat çocukların psikolojik, duygusal ve mental sağlıklarını tehlikeye atan projeler yer almaktadır. Oyun veya çizgi film adı altında sunulan bu görsellerin kaldırılması adına medya sektörü de çalışmalara dahil edilmelidir.
- ✓ Çocuklara yönelik bazı medyatik projelerin şiddet, ötekileştirme ve nefret içerdiği gözlemlenmiştir. Çocuklar gözlemledikleri davranışları taklit etme ve hayatındaki kişilere uygulamaya yatkın bireylerdir, bu sebeple de bu tür olumsuz içeriklerin kaldırılması ve üretilmemesi önerilerimiz arasındadır.
- ✓ Çocuklar için geliştirilen oyun, film vb. medyatik projelerin içerikleri çocuk psikologları ve çocuk çalışmaları düzenleyenler eşliğinde hazırlanmalıdır. Bu sayede, daha sağlıklı tasarımlar gerçekleştirilebilir.
- ✓ Medya çocukların hayatlarında önemli bir role sahip olduğu için bazı sağlıklı alışkanlıkların çocuklara kazandırılması amacıyla araç olarak kullanılabilir. Çocukları önemli konularda uygun ve renkli bir dille ve görsellerle bilgilendiren medyatik araçlar ebeveynlere destek olabilir. Örneğin, uyku düzenleri bozuk çocuklar için renkli görsellerle çalışmalar düzenlenerek bu sorun çözülebilir. Ebeveynlerin dediklerinin görselleştirilmesi çocukların daha bu tür sağlıklı alışkanlıkları daha kolay içselleştirmesine katkı sağlayabilir.
- ✓ Yukarıda maddeden yola çıkarak medya sektöründeki bazı paydaşlara çocuklara yönelik güvenli uygulamaların yaratılması önerilebilir. Bu telefon uygulamaları çocukları eğitirken eğlendirebilirler.
- ✓ Son ama bir o kadar etkili önerimiz de medya sektöründe çalışan bireyler üzerinedir. Medya sektöründe yer alan bireylerin medya pedagojisi üzerine eğitilmesi gerekmektedir. Sadece çocuk çalışmaları yürütenlerin değil tüm sektör içinde bu tür eğitimler yer almalıdır. Bunun en büyük sebebi ise çocukların artık sadece kendilerine uygun olan programları değil, ailelerin izlediklerini de takip etmeleridir.

• Özel Sektöre Öneriler

Özel sektör, çocukları dahil eden dijital politikalarda önemli role sahiptirler. Dijital teknolojilerin kontrolünde etkili olan özel sektör -özellikle de teknoloji ve telekomünikasyon sektörü- "Çocukların Dijital Hakları" ve "Çocukların Dijital Platformlardaki Sorunları" konularında hassasiyet gösterip verilen önerilere uygun çalışmalar yürütmelidir. Bu sayede, sadece çocukların değil, toplumların geleceği de korunmuş olacaktır.

- ✓ Veri ve gizlilik konusunda etik standartların geliştirilmesi açısından özel sektörün etkisinden yararlanılmalıdır. Çocukları dijital ortamda karşılaştıkları çevrim içi tehlikelerden koruyacak projeler için özel sektör destek vermelidir.
- ✓ Sadece çocukların dijital ortamda korunması için değil, aynı zamanda çocukların çevrim içi fırsatlardan yararlanabilmeleri için de özel sektörün desteği alınmalıdır.
- ✓ İnternete erişim noktasında tüm çocukların eşit fırsatlara sahip olmadıkları farklı çalışmalarla gözler önüne serilmiştir. Bu fırsat eşitsizliğinin minimum düzeye getirilmesi için internete erişimde anahtar olan özel sektörlerin hizmetlerini daha uygun maliyette piyasaya sürmesi gerekmektedir. Bu noktada ulusal kurum ve kuruluşlardan da destek alınmalıdır.
- ✓ UNICEF'in (2017) de belirttiği gibi teknoloji ve internet şirketleri; ağlarının ve hizmetlerinin suçlular tarafından çocuk istismarı görüntüleri toplamak, dağıtmak ya da çocuklarla ilgili diğer türde ihlaller için kullanılmasını önlemelidir.
- ✓ Dijital teknolojilerde ve internete erişimde kilit pozisyona sahip olan özel sektör kuruluşları yürüttüğü çalışmalarda çocukların ihtiyaç analizlerine ve çocuklar üzerine gerçekleştirilmiş diğer araştırmalara dikkat etmelidirler.
- ✓ Özel sektörün çocuk ve dijital teknolojiler üzerine gerçekleştirdiği çalışmalarını diğer paydaşlarla iş birliği halinde planlamalıdır. Bu sayede çocukların ihtiyaçları ve sorunları daha verimli bir şekilde analiz edilip giderilebilir.

• Eğitim Kurumlarına Öneriler

Çocukların günlük hayatlarını en çok geçirdikleri kurum eğitim kurumudur. Teknolojinin hayatın her alanına girdiği bu çağda, eğitim kurumlarına da önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim kurumları çocukların dijital politika ve dijital haklar konularındaki farkındalıklarını geliştirebilecekleri şekilde tasarlanmalıdır. Bu nedenle, eğitim kurumlarına da çocuğun dijital hakları ve çevrim içi sorunları üzerine öneriler sunulmuştur.

- ✓ İlk olarak, eğitim kurumlarının ders programlarına çocukların çevrim içi haklarını kavrama ve sorunlarını çözme adına "Dijital Haklar" başlığında ders eklenebilir. Bununla beraber, bilgilendirme ve farkındalık kazandırmak adına işin uzmanları ile çocuklar buluşturulup seminerler düzenlenebilir.
- ✓ Öğretmenler çocukların sadece derslerle ilgili sorunlarına değil, aynı zamanda gözlerine çarpan veya dikkat ettikleri diğer problemlere de dikkat etmelidirler. Bazen çocuklar karşılaştıkları taciz veya benzer sorunları çevrelerine ifade etmekte zorlanır. Bu noktada, öğretmenler gözlem ve iletişim yetenekleri ile çocuklara yol göstermelidir.
- ✓ Yukarıdaki maddede yer alan öğretmenlerin sorumluluğu üzerine eğitim kurumları kendi bünyelerinde eğitimler düzenleyebilirler. Bu eğitimler pedagoji ve dijital haklar konularında uzman kişiler eşliğinde gerçekleştirilmelidir.
- ✓ Eğitim kurumları çocuklarla beraber ailelerin dijital politika bağlamında farkındalıklarının artırılması adına seminer ve/veya konferanslar düzenleyebilirler. Bu sayede, ev içerisindeki dijital güvenlik de sağlanmış olacaktır.
- ✓ Maddi imkansızlık dolayısıyla internete erişim sağlayamayan çocuklara yönelik eğitim kurumları projeler düzenleyip kaynak sağlayabilirler. Okullar içerisindeki bilgisayar laboratuvarları çocukların ihtiyaçlarına yönelik tasarlanıp geliştirilmelidir. İnternet erişimi olmayan çocuklara ders çıkışlarında da bu laboratuvarlar açılabilir.
- ✓ Bununla beraber, bilgisayar laboratuvarlarındaki internet erişimleri çocuklara yönelik olarak kısıtlanmalıdır. Çocukları siber zorbalıktan korumak adına uzmanlar tarafından zararlı görülen ağ ve bağlantılara giriş engellenebilir.
- ✓ Son olarak, dijitalleşmenin hız kazandığı günümüz dünyasında her sektörde olduğu gibi okul içerisinde de dijital danışmanlıklar geliştirilebilir. Bu birimler çocukların dijital ihtiyaçlarından sorunlarına kadar her türlü veriyi analiz edebilirler. Daha sonrasında bu veriler merkezi kurumlara da iletilerek daha başarılı dijital projeler gerçekleştirilebilir.

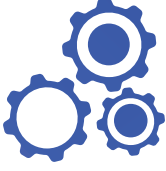

Değerlendirme

Çocuk Pusulası Platformu olarak çocuğun dijital hakları ve dijital politika üzerine düzenlenen toplantı ve kaynak taramaları sonucunda politika öneri belgesi oluşturulmuştur. Belge içerisinde ilk olarak insan hakları bağlamında dijital haklar ele alınmıştır. Bu haklardan bahsedilirken dijital kültür, çevrim içi risk ve siber zorbalık gibi dijital kavramlar da ele alınmıştır. Dijital haklar ve kavramlar genel olarak ele alındıktan sonra dijital dünyadaki çocuklar üzerine durulmuştur. Çocukların dijital hakları yanında karşılaştıkları çevrim içi sorunlar da rapora dahil edilmiştir.

Eldeki verilerin sunulması sonrasında paydaşlara öneriler sunulmuştur. Paydaşlarımız arasında ulusal kurum ve kuruluşlar, aileler, medya sektörü, özel sektör ve eğitim kurumları yer almaktadır. Bahsi geçen beş paydaşın çocukların dijital politikalarının geliştirilmesi ve çevrim içi platformlardaki sorunlarının çözülmesinde kilit rollere sahip oldukları saptanmıştır. Dijital farkındalığı çeşitli eğitimlerle geliştirilmiş olan ebeveynlerin ve öğretmenlerin gerekliliği özellikle vurgulanmıştır. Bununla beraber, ulusal kurumların konu üzerindeki yasal çalışmaları ve bu çalışmalar doğrultusunda özel sektörün ve medya sektörünün destek sağlaması çocukların dijital hakları alanında önemli gelişmelere imza atılmasını destekleyecektir. Unutulmaması gerekiyor ki dijitalleşen dünyanın gelecek nesli olan çocukların dijital haklarının savunulması demek gelecek toplumların sürdürülebilir kalkınmasını savunmak demektir.

KAYNAKÇA

Kurt M., Pakiř I. (2019). Fenomen Annenin Sosyal Medya Platformu Üzerinden Çocuğa řiddeti. Ana Bilim Dergisi. 18 (4). 7-15.

Ardıç E., Altun A. (2017). Dijital Çağın Öđreneni. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeeni Yaklaşımlar Dergisi.

UNICEF. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. Aralık 2, 2020 tarihinde <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden alındı.

UNICEF. Dünya Çocuklarının Durumu 2017: Dijital bir Dünyada Çocuklar Raporu. Aralık 2, 2020 tarihinde <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/d%C3%BCnya-%C3%A7ocuklar%C4%B1n%C4%B1n-durumu-2017-dijital-bir-d%C3%BCnyada-%C3%A7ocuklar> adresinden alındı.

Council of Europe. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021). Aralık 3, 2020 tarihinde <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-cocuk-haklar-stratejisi-2016-2021-/1680931c9b> adresinden alındı.

T.C Kalkınma Bakanlığı. Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Çocuk Çalışma Grubu Raporu. Aralık 2, 2020 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Cocuk_ve_GenclikOzellhtisasKomisyonuCocukCalismaGrubuRaporu.pdf adresinden alındı.

Notlar

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Notlar

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page below the title.

Notlar

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Avrupa Birliği
sivil düşün

"Bu çalışma, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Çocuk Pusulası Platformu'na aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."